№ 86 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 28 1904 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 28 № 86

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

«ՄՇԱԿ» ԼՐԱԳԻՐԸ

Մայիսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը կարժենայ ԵՕԹ րուբլի։

Դիմել Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Այն անձինք, որոնք վճարել են մինչև մայիսի 1-ը և ցանկանում են շարունակել լրագիր ստանալը, թող նոյն ամսեն վաղօրօք յայտնելու այդ մասին խմբագրութեանը, որպէս զի լրագրի առաքումը չընդհատվի։

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական աշխարհից.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Եապօնացին եապօնացիների մասին։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Հեռագիրներից մեր ընթերցողները տեղեկացան, որ Տիբետում դեռ չէ վերականգնվել խաղաղութիւնը և անգլիական զօրքերը ընդհարվում են տիբետական զօրքերի հետ։ Տիբետցիները շատ վատ են զինված և շատ թերի կերպով կազմակերպված իբրև զինուորական մի զօրութիւն։ Նրանց մօտ չը կան եւրօպական հրացաններ վերջին սիստեմների և նրանք պատերազմ են դուրս գալիս՝ նախօրօք դատապարտված լինելով մեծ կորուստներ ունենալու։ Ամեն անգամ, երբ անգլիացիները կորցնում 10—25 հոգի իրանց զօրքերից, տիբետցիները տալիս են հարիւրաւոր զոհեր և յետ նահանջում։

Անգլիական լրագիրների կարծիքով հասել է ժամը, որ տիբետցիները թողնեն իրանց նախկին զինադադարական ծրագիրները և որոշեն բանակցութիւնների մէջ մտնելու անգլիացիների հետ՝ փոխադարձ համաձայնութեամբ հաշտութիւն կայացնելու և քաղաքական ու առևտրական յարաբերութիւնները առմիշտ կանոնաւորելու։ Իսկ Տիբետում գտնվող չինական պետութեան ներկայացուցիչը իր կողմից աշխատում է համոզել Տիբետի հոգևոր և քաղաքական պետ Դալայ-լամային, որ ապարդիւն է զինուորական դիմադրութիւնը և պէտք է խճճված գործերը և յարաբերութիւնները կանոնաւորել պաշտօնական բանակցութիւններով և դաշնագրով։

Եթէ անգլիական թնդանօթները և հրացանները կարողացել են ազդել տիբետցիների վրա և ընկճել նրանց ոյժը, այդպէս չէ գերմանական արշաւանքի գործած ազդեցութիւնը Աֆրիկայի բնիկների վրա։ Գերմանացիները հանդիպեցին լուրջ դիմադրութեան, կորցրին բաւական օֆիցերներ ու զինուորներ և այժմ ստիպված են նորից զօրք ուղարկել դէպի Աֆրիկա։

Թէ Անգլիայի և թէ Գերմանիայի արշաւանքների նպատակն է ընդարձակել իրանց քաղաքական ու առևտրական ազդեցութիւնների շրջանները և յետ մղել ուրիշ մրցակիցներին այն երկիրներից, որտեղ իրանք ոտք են դրել, ամեն կերպ աշխատելով թէ իրանց արդիւնագործութեան համար շուկաներ ապահովելու և թէ տեղական հարստութիւնները իրանց օգտի համար շահագործելու։ Պետութիւնների մրցութիւնը այդ ասպարէզում դեռ չէ վերջացրել իր գործը և դեռ գոյութիւն ունեն շատ վիճելի կէտեր, որոնց վերաբերութեամբ շարունակվում է հետամուտ գործունէութիւն նրանց նուաճելու համար։ Ասիայում և Աֆրիկայում այդպիսի տեղեր դեռ կան մեծ առատութեամբ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Կաթողիկական շրջագծի մէջ պտտող և այդ շրջագծից դուրս գալու հնարաւորութիւն չունեցող մարդու դրութիւնը շատ անգամ են հանդէս բերում մեր գործերը։ Ահա մի օրինակ էլ։ «Արարատի» վերջին համարում տպված է Մեսրոպ վարդապետի մի յօդուածը, որ նորից և նորից ապացուցանում է, թէ որքան կարևոր նշանակութիւն ունեն պատմական յիշատակարանները՝ մեր անցեալ կեանքը ուսումնասիրելու համար։ Մենք միանգամայն համաձայն ենք Մեսրոպ վարդապետի հետ, որ ճշմարտութիւնները որքան էլ նրանք պարզ ու տարրական լինեն, պէտք է կրկնել, անդադար կրկնել, մինչև որ ամենքի համար նրանք դառնան միանգամայն մատչելի։ Անցեալ դարերից մնացել են շատ թղթեր, որոնք պատմական նիւթի նշանակութիւն ունեն պատմութիւնը լուսաբանելու, բազմակողմանի դարձնելու համար։ Այս բոլորը ճիշդ է. ճիշդ է և այն, որ մեզանում մինչև այժմ պատահական մարդիկ են զբաղվել պատմական յիշատակարանների մասնաւոր հրատարակութեամբ։ Եւ ճիշդ է ասում յօդուածագիր հայր սուրբը թէ՝

Այս ուղղութեամբ առաջ գնալով, կարող ենք թըւել նաև ուրիշ անուններ, որոնք ջանք են գործ դրել վաւերաթղթեր հրատարակելու, հարևանցի կերպով ուսումնասիրելու հայկական երաժշտութիւնը, ճարտարապետութիւնը, մանրանկարչութիւնը, բայց իրողութիւնն այս է, որ կատարված գործը սաստիկ սահմանափակ և աննշան է՝ համեմատած առարկաների կարևորութեան հետ։ Եւ ինչպէս կարող է այդպիսի պայմաններում հայ պատմագէտ դուրս գալ։

Այդ առարկաներից առ այժմ միայն մէկը՝ արձանագրութեան ուսումնասիրութիւնը պէտք է հաւատալ, որ կանոնաւոր ընթացք կունենայ։ Այդ հաւատը հիմնված է այն բանի վրա, որ ինչպէս իր ժամանակին յայտնվել է, պ. Մառը հայ և վրացի մասնագէտների աջակցութեամբ, Պետերբուրգի Կայսերական Հնագիտական ընկերութեան ձեռնտուութեամբ, որոշել է հաւաքել հայերէն և վրացերէն արձանագրութիւնները, հրատարակել և թարգմանել։ Իսկ միւս առարկաները տակաւին որոշ ծրագրի նիւթ չեն դարձել։ Ամենակարևորը դրանցից ես համարում եմ հնատառ ձեռագիր գրաւոր աղբիւրները, այն է՝ գլխաւորական գրութիւններն և վաւերաթղթերը։ Գիտա քահանայ Այվազեանի «Դիւան Հայոց Պատմութեան» հրատարակութիւնն անշուշտ ուշադրութեան և խրախուսանքի արժանի ձեռնարկութիւն է, բայց չը պէտք է մոռանալ, որ համանման աշխատութեան համար թէ առելի պատրաստութիւն է հարկաւոր և թէ ժամանակից առելի մեծ շրջանի աջակցութիւն։

Յօդուածագիրը գտնում է, որ Էջմիածին է վերապահված գրաւոր նիւթերի կանոնաւոր հրատարակութեան գործը։ Մենք էլ կարծում ենք, որ այս մասին երկու կարծիք լինել չէ կարող, ամենից առաջ ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ Էջմիածնում շատ և շատ նիւթեր կան դիզված։ Բայց երբ պէտք է սկսվի այդ գործը. երբ պէտք է մենք էլ, օտար ազգերի նման, ունենանք պատմական յիշատակարանների հաւաքածու, սիստեմատիկ ժողովածուներ։ Ահա այս է գլխաւոր հարցը, հարցերի հարցը ներկայ դէպքում։ «Արարատի» ընթերցողները այս յօդուածից կը հասկանան, որ անհրաժեշտ է սկսել այդպիսի հրատարակութիւն. բայց ընթերցողների հասկանալը ի՞նչ նշանակութիւն ունի։ Սկսողները ընթերցողները չը պիտի լինեն, այլ Էջմիածնում գտնվող ձեռնհաս մարդիկ, որոնց համար վաղուց պարզված պիտի լինի այս ճշմարտութիւնը և որոնք պիտի հաւաքվեն, կազմակերպեն գործը, միջոցներ գտնեն։ Բարի ցանկութիւնները չեն կարող կերպարանափոխել պահարաններում դրված հին թղթերի դրութիւնը, որոնք կը շարունակեն մնալ անյայտութեան մատնված։ Այդ դրութիւնից նրանց կարող է ազատել կենդանի գործը, սկզբնաւորութիւնը։ Եւ մենք ասում ենք. շատ ու շատ համաձայն ենք «Արարատի» մտքերին, բայց գո՞րծը, ե՞րբ պիտի սկսվի, ե՞րբ պիտի ցանկութիւնների և ծրագիրների աշխարհից դուրս գայ...

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Արարատի» մէջ կարդում ենք. «Յունվարի 14-ին Սինօդը լսեց ազգիս Վեհափառ Հայրապետի անցեալ տարվայ դեկտեմբերի 29-ին տուած № 1421 կոնդակը և որոշեց ազատ համարել Սինօդի հաւատարմատար պ. Քեալեանցին համաձայն իր խնդրանաց, վճարել նրան հատանելի ռոճիկն՝ հաշուելով անցեալ տարվայ յուլիսի մէկից մինչև ներկայ տարվայ յունվարի վերջը. Վեհափառ Հայրապետի անձնական գործերի և յանձնարարութիւնների համար վարձել ժամանակաւորապէս փաստաբան պ. Գարեգին Ենգիբարեանցին և կրելիք պայմանագրի մէջ մտցնել նրա տարեկան վարձատրութեան և ճանապարհածախսի չափը»։

Տեղական ռուս լրագիրները, նկարագրելով նորերս վախճանված Իսայ Եգօրիչ Փիթօևի թաղումը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլի 25-ին և թուելով այն բազմաթիւ պսակները, որոնք դրված էին նրա դագաղի վրա զանազան անձերի և հաստատութիւնների կողմից, ընդ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵԱՊՕՆԱՑԻՆ ԵԱՊՕՆԱՑԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Այսպիսի վերնագրով մի բանասիրական է զետեղել «Одесскія Новости» լրագրի № 6266-ում նրա Պետերբուրգի աշխատակից՝ տաղանդաւոր հրապարակախօս պ. Սկիրեան։ Յօդուածը հետաքրքրական է որպէս օրվայ հարց, ուստի աւելորդ չեմ համարում թարգմանաբար տալ «Մշակի» էջերում։

«Նա—Խերօշիգէն—շարունակ վազում էր մեր խմբագրատունը, ուր մենք հաւաքվում էինք ամեն օր ժամը 3-ից և յաճախ նստում էինք մինչև կէս գիշեր այդ միշտ ձգձգվող, միշտ զուարթացնող լրագրական աշխատանքի շուրջը։

Խերօշիգէն ամենքիս ցանկալի հիւրն էր։ Միշտ կայտառ, ուրախ, ամենահաճելի ժպիտը երեսին և աչքերում, միշտ պատրաստ վիճելու մինչև վերջին շունչը՝ նա անկեղծ կերպով ամենքիս դուր էր գալիս։ Ոչ ոք մեզնից այն ժամանակ չէր էլ մտածում գրել Եապօնիայի մասին. ռուս ինտելիգէնտին յատուկ արհամարհանքով վերաբերվելով դէպի արտաքին քաղաքականութեան հարցերը՝ մենք աւելի շատ հետաքրքրվում էինք Կոստրօմայից եկած տեղեկութիւններով, քան Հեռաւոր Արևելքից։

Խերօշիգէն ծիծաղում էր այդ առիթով և ասում.

«Դուք գաղափար չունէք»...

—Ի՞նչ գաղափար կարող է լինել այնտեղ, մի ինչ-որ Մանջուրիայում,—առարկում էինք մենք։

—Ա՜... դուք չը գիտէք ինչ է պատրաստվում այնտեղ, առարկում էր Խերօշիգէն... Վերջին $5^{1}/_{2}$ տարվայ ընթացքում Եւրօպան մոռացել է մի ժողովրդի, որը յանկարծ զիտակցել իր ոյժը, մի ժողովուրդ, որի հոգեկան կեանքում կայ կենտրոն։ Նա նման է գաւիլայից թափվող առուի...

Հաւատարիմ մեր պատուիրաններին, մենք միթմիթում էինք. «Եթէ եապօնացիք խելօք են—նրանք կը վերցնեն և մեր գաղափարները, ինչպէս վերցրին հագուստը և պառլամենտը, իսկ եթէ նրանք տխմար են, այն ժամանակ նրանց կը տասեն չուանի օգնութեամբ...

Այս խօսքերը բաւական էին, որ Խերօշիգէն սկսէր գովաբանել իր Եապօնիան։ Ամեն ինչ—և՛ երկիրը, և՛ երկինքը, և ծովը և միկադօն, և պառլամենտը և խրիզանթէմները՝ նրան թւում էին աննման։ Նա սովորաբար վերջացնում էր իր ճառը հետևեալ խօսքերով.

—Այնպէս, ինչպէս ես եմ մտածում, ամենքն են մտածում մեզ մօտ... և դրա մէջն է կայանում մեր ոյժը... Իսկ դուք, միթէ դուք կը համարձակվէք ասելու, թէ առհասարակ այս ինչը ձեզ մօտ լաւ է։ Եթէ դուք այդպէս անելու էլ լինէք, այնքան նախապաշարմունքներ կը բերէք, որ ուղղակի ձանձրոյթ կը պատճառէք... Ձեր ամեն բանը լաւ էր մի ժամանակ, 25 դար առաջ, իսկ ձեր շուրջը դուք տեսնում և զգում էք նողկանք միայն... Ա՜խ, չէ կարելի ապրել միայն հեռաւոր յոյսերով, չէ կարելի տաքանալ ապխից, որը դեռ չէ ծաղկել և կուշտ լինել անցեալ գաշտից։

Ո՞ւր է այժմ Խերօշիգէն—ես չը գիտեմ։ Արդեօք զնում է նա հրացանը ձեռքին Կորէայի ճանապարհներով, թէ աշխատում է նաւը նստել Պորտ-Արտուրի նաւահանգստում, կամ գուցէ գրում է իրանց լրագիրներում կրակոտ յօդուածներ։ Ամեն ինչ կարող է պատահել։ Այստեղ, Ռուսաստանում, նա մի ինչ-որ առևտրական տան ներկայացուցիչ էր, բայց, կարծես, առևտուրը այնքան էլ չէր հետաքրքրում նրան։ Դրա փոխարէն նա իր փոքրիկ ծուռ աչքերով ուշադիր կերպով դիտում էր իր շուրջը, կարդում էր բազմաթիւ լրագիրներ, ամսաթերթեր, սիրում էր մանաւանդ ապօկրիֆիական գրականութիւնը։ Վերյիշելով այժմ նրա ճառերը, ինձ աւելի հասկանալի է դառնում այն «խիզախ» յանդգնութիւնը, որով Եապօնիան յարձակվեց մեզ վրա։ Շատ տարօրինակ էր լսել նրան։ Մենք այնքան ենք հեռացել նրա ուղղագիծ հայրենասիրութիւնից, որ այս վերջինս մեզ թւում էր որպէս մի անդրպատմական երևոյթ։ Այդ հայրենասիրութեան մէջ կար սէր, վսեմութիւն, հաւատ, անձնապաստանութիւն, ապագան դիմաւորելու սրընթաց ուժգնութիւն։ Կար ծանօթութիւն իր հայրենիքի, նրա աղքատ պատմութեան, գրականութեան, գեղարուեստի հետ։

—Մեր ժողովուրդը չէ վախենում աղքատ անդից. նա կարիք չէ զգում ձեր մեծաքանակ կահկարասիքի և հազարաւոր ծանր առարկաների մէջ, որոնցով դուք ձեզ շրջապատում էք։ Նրա հագուստն է հասարակ խալաթ և սանդալներ։ Նա սովոր է աշխատել ամբողջ տարին և աշխատում է անդադար, գաղափար չունենալով ձեր տօների մասին։ Բայց նրան պէտք է մեծ միտք, որովհետև նրա մէջ թափառում են մեծ ոյժեր։

—Միթէ՞ մեր կեանքը մեծ մտքեր չունի, Խերօշիգէ։

—Ունի, բայց շատ ունի և նրանք մաքառում են միմեանց դէմ և զայրացնում մէկը միւսին։ Տօլստոյը, ձեր ամենամեծ մարդը, չը գիտէ՝ պէ՞տք է մարդուն ուսում, թէ ոչ, պէ՞տք է արդեօք ձգտել դէպի կեանք, թէ դէպի մահ... Մի ինչ որ որդ փորում է ձեր հոգին, և դուք չը գիտէք, թէ ո՞ւր գնաք, ի՞նչ անէք...

Գալով խմբագրատուն, անյապաղ ողջունելով և տասնեակ ժպիտներ սփռելով իր շուրջը,—Խերօշիգէն վազում էր դէպի վառարան և ամբողջապէս յարում, կպչում էր նրան։ Նա միշտ մրսում էր, և նա շարունակ շփում էր ձեռքերը, քիթը, թշերը։ Մի և նոյն ժամանակ նա խօսում էր, խօսում էր անվերջ...։

—Ֆո՜ւ, ինչ սառնամանիքներ են ձեզ մօտ... ձեր ձիւներում կը սառչի միտքը, կը սառչի եռանդը։ Դուք արև չէք տեսնում և չը գիտէք նրան։ Նիհար, հիւծված բուսականութիւն է ձեր շուրջը, հոտած, կանգնած ջրեր։ Դուք պարծենում էք նրանով, թէ յաղթահարեցիք ճահիճը և նրա վրա տեղաւորեցիք ձեր հսկայական Պետերբուրգը և չէք զգում, որ ճահիճը դեռ մնում է ուժեղ և ծծում է ձեզ աւելի ու աւելի շատ։ Ծովը չէ ժպտում ձեզ, ձեր քամին միայն բրօնխիտ և հարբուխ է բերում, ձեր օդը—տիֆ, դիֆտերիտ և բութեշ... Այստեղ պէտք է ծնվեն խոժոռ, տխուր ու անգութ մտքեր, ծանր ու խեղդող՝ ինչպէս ձեր

գծում է յատկապէս մի հանգամանք, որ գրաւել էր բազմաթիւ հասարակութեան ջերմ համակրութիւնը և անկեղծ ցաւակցութիւնը դէպի հանգուցեալը։ Այդ հանգամանքը—լայն մարդասիրութեան այն գիծն էր, որ կար հանգուցեալի բնաւորութեան մէջ և նրա չափազանց համեստութիւնը։ Իբրև հայ նա շատ քիչ յայտնի էր հայ հասարակութեան և նրա բարեգործութեան շրջանը գլխաւորապէս սահմանափակվում էր Թիֆլիսով ու մանաւանդ արտիստական աշխարհով, բայց ինչ որ հանգուցեալը կատարում էր, անում էր անկեղծօրէն, առանց աղմուկի։ Գնահատելի են մանաւանդ նրա մատուցած ծառայութիւնները թատրոնական բեմին և այդ է պատճառը, որ թէ ռուս, թէ հայ դերասաններ, բեմի մշակներ փութացել էին իրանց ցաւակցութիւնն եւս յայտնել և դրել էին պսակներ, որոնց մէջ աչքի էին ընկնում տիկին Եավորսկու և պ. Ֆօրկատիի պսակները։ Պսակ դրել էր և հայոց դրամատիկական ընկերութիւնը, որի վարչութեան անդամ էր հանգուցեալը։

—

Մօսկվայում ներկայ ապրիլի 24-ին բացվել է մի բարեգործական ընկերութիւն, որի անունն է «Ребенокъ»։ Այդ նոր տեսակի ընկերութեան նպատակն է հոգ տանել, պահել, խնամել այն երեխաներին, որոնց անտէր են թողել ծնողները և կամ որոնք գտնվում են երեխայի հոգին ու մարմինը ախտացնող, նրան փչացնող, դէպի անբարոյականութիւն տանող հանգամանքների մէջ։

—

«Прав. Вѣс.» լրագիրը հաղորդում է, որ Թագաւոր Կայսրը ներկայ ապրիլի 24-ին Բարձրագոյն բարեհաճեց հաստատել մինիստրների մասնաժողովի վճիռը «Կուր-Կասպեան նաւագնացութեան ակցիօներական ընկերութիւն» կազմվելու մասին։ Ընկերութեան նպատակն է, ինչպէս մի անգամ հաղորդել էինք մենք, շոգենաւային հաղորդակցութիւններ հաստատել Կուր գետի, Կասպեան ծովի և Վօլգայի վրա՝ ապրանքներ տեղափոխելու համար։ Հիմնական դրամագլուխն է 2,000,000 րուբլի։

—

Ստիրօի տեխնիկական և առևտրական-արդիւնագործական գրասենեակը յայտնում է Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան, որ համաձայն է վերցնել իր վրա Վաշինգտօնի սիստեմով 10 լապտերի լուսաւորութեան գործը, յարակցելով, որ նաւթը քաղաքը պիտի իրան տայ պուդը 1 ր. 13 կօպ.։

—

Երկրագործութեան մինիստրի Կովկասի լիազօրը Թիֆլիսի բուսաբանական պարտէզի կօնսերվատօր պ. Միխայլօվսկուն ուղարկում է Կարսի նահանգը երեք ամիս ժամանակով բուսաբանական հետազօտութիւններ անելու համար։

—

Թիֆլիսի նահանգապետը դիմելով պ. քաղաքագլխին, յայտնում է, որ պարտաւորեցուցիչ հրահանգների § 24 փոփոխելուց յետոյ անցել է ամբողջ երկու տարի, որի ընթացքում պարզվել են՝ 1) որ նեղ փողոցները Թիֆլիսում, մանաւանդ քաղաքի ծայրերում, մի քանի յարկանի շինութիւններով են լցվում, որոնք զրկում են հարևաններին արևի լոյսից և խանգարում են բնակիչների առողջապահական պահանջներին և 2) վերոյիշեալ պարագրաֆի խմբագրութիւնից ամենևին չէ պարզվում տանտէրերի իրաւունքները այն շինութիւնների վերաբերութեամբ, որոնք իրանց արտաքինով նայում են դէպի մէկ կամ երկու փողոցներ։ Այդ պատճառով պ. նահանգապետը առաջարկում է պ. քաղաքագլխին ներկայացնել քաղաքային խորհրդին վերոյիշեալ պարագրաֆի փոփոխութեան հարցը, ուր, իր կարծիքով, հարկաւոր է մտցնել, որ նոր 2 կամ աւելի յարկանի կառուցանելիք կամ փոփոխելիք շինութիւնների բարձրութիւնը 1/4 արշինից աւելի չը պիտի լինի փողոցի լայնութիւնից։ Նոյնպիսի ցուցմունքներ պ. նահանգապետը անում է այն շինութիւնների վերաբերմամբ, որոնք կը կառուցվեն փողոցի անկիւններում։

—

Մօսկվայում կազմվել էր մի յատուկ յանձնաժողով, որին յանձնված էր վերաքննել քաղաքային բոլոր հիւանդանոցները։ Յանձնաժողովը, բարեխղճութեամբ կատարելով իր վրա դրված պարտականութիւնը, ներկայացրել է քաղաքային խորհրդին իր քննութիւնների արդիւնքները և վերջում, ինչպէս հաղորդում է «Нов.» լրագիրը, առաջարկել է մի քանի անհրաժեշտ նորմուծութիւններ։ Դրանցից ամենագլխաւորներն են. անհրաժեշտ է հիւանդանոցների շէնքերում հիմնել գրադարան-ընթերցարաններ և նուագածութիւն կամ մուզիկա, մտածելով հիւանդների մտաւոր, բարոյական և գեղասիրական պահանջների և ճաշակի զարգացման մասին։

—

Պետերբուրգի գլխաւոր շտաբում բացված է մի բաժանմունք, ուր աստիճանաբար հաւաքվելու են սպանված և վիրաւորված օֆիցէրների ու զինուորների մասին տեղեկութիւններ։ Այդ մարդկանց ցուցակը յետոյ հրատարակվելու է «Русск. Инв.» պաշտօնական լրագրում։ Բացի դրանից՝ զինուորների մասին եղած տեղեկութիւնները պէտք է հաղորդագրվեն նահանգապետներին, որպէս զի նրանք յայտնեն սպանված և վիրաւոր զինուորների ազգականներին։

—

Նուխուց գրում են տեղական լրագիրներին, որ ապրիլի 17-ի երեկոյեան իր տան մօտերը՝ ատրճանակի հարուածներով սպանվեց դերձակ Վարդանեանը։ Սպանողներն իբր թէ եղել են անչափահասներ։ Պատճառը դեռ պարզված չէ։

—

Վլադիվօստօկից գանգատներ են հասնում ջրի պակասութեան մասին։ Ջրի մէկ վեդրօն արժէ այժմ 20 կօպէկ։ Մինչև պատերազմը ջուր բերում էին չինացիները՝ տակառը 1 րուբլի. այժմ նրանց ձիերն առել են զօրքի համար։ Այժմ ջրկիրներն աւելի և աւելի պահանջկոտ են դառնում. բերում են երկու վեդրօ ջուր և չեն ածում տակառը՝ մինչև որ 30—40 կօպէկ կանխիկ չեն ստանում։ Ժամանակաւորապէս կանգնեցրին բոլոր տպարանական և լիտօգրաֆիական աշխատանքները, որովհետև առանց ջրի՝ շոգեշարժները չեն բանում, իսկ այդպիսի թանգ գնով ջուր գնելը ձեռնտու չէ գործարանների համար։ (С.-Пет. Жизнь)։

—

Պետերբուրգի գիտութիւնների ակադեմիան հաղորդում է «Прав. Вѣст.»-ին, որ ռուսական ուղղագրութեան յանձնաժողովի աշխատանքները շուտով կը հրատարակվեն։ Յանձնաժողովը դիտաւորութիւն չունի որ և է մէկի համար պարտադիր ուղղագրական կանօններ մտցնել։ Նա յոյս ունի, որ մամուլի մէջ ազատ քննադատութեան ենթարկելով ուղղագրութեան խնդիրը՝ դրանով ուղղագրութեան աւելի խելացի ձևը կը թափանցէ և դպրոցների մէջ, ուր ուղղագրութիւնը կանօնաւորելու կարիքը չափազանց զօրեղ ու ստիպողական է։ Պետերբուրգի մանկավարժական ընկերութիւնը յանձնաժողովին ուղարկել է մի շնորհաւորական հեռագիր։

—

ԲԱՇ-ՔԵԱԴԻԿԼԱՐ գիւղից մեզ գրում են. «Երէկ, ամսիս 11-ին, Շիրակ գաւառի Բաշ-Քեադիկլար գիւղում նախկին հայոց եկեղեցական երկդասեան դպրոցի շինութեան մէջ կայացաւ կառավարչական միդասեան դպրոցի բացումը, որին ներկայ էին գործակալ Համազասպ քահ. Յովսէփեանը, Շիրակի ոստիկանական պրիստաւ շտաբս-կապիտան Գրիգօրօվիչ, դպրոցական վարչութեան կողմից՝ ուսուցիչ Թապախչեանը, նորաբաց դպրոցի համար նշանակված ուսուցիչ՝ Ուլիանօվ և ժողովրդի խուռն բազմութիւն։ Բացման հանդէսը սկսվեց մաղթանքով, որ կատարեց գործակալ Յովսէփեանց քահանան։ Ուսուցիչ Ուլիանօվ առաջին իսկ օրվանից սկսեց աշակերտների ընդունելութիւն և այդ օրը 60 աշակերտներ ընդունվեցին դպրոցի առաջին բաժնում։ Երեխաների ռուսերէն չիմանալու պատճառով, կամ աւելի ճիշդն ասած ուսուցիչ Ուլիանօվի հայերէն չիմանալու պատճառով, ընդունելութեան և դպրոցի սկզբնական կարգադրութիւնների գործողութիւնը կատարվում է գործակալ Համազասպ քահանայի մասնակցութեամբ։ Բաշ-Քեադիկլարի հասարակութիւնը չը պէտք է անտես առնէ մի հանգամանք, որ դպրոցական վարչութեան կողմից Կարսի նահանգի գիւղական դպրոցներում կրօնի և մայրենի լեզուի դասերի համար տարեկան վարձ որոշված է 60 ր. և որպէս զի նորաբաց դըպրոցում այդ առարկաների դասատուութիւնը կանօնաւոր հիմքի վրա դրվի, ցանկալի է, որ հասարակութիւնը իր միջոցներից մի որոշ գումար աւելացնէ այդ 60 րուբլու վրա և մի ձեռնհաս ուսուցիչ հրաւիրվի, մանաւանդ որ գիւղում Գէորգեան ճեմարանի լսարանական բաժինը վերջացրած երիտասարդներ կան»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Եալուի դէպքերի նշանակութիւնը ռուսական տեսակէտից։ Երէկ մենք առաջ բերինք մասամբ արտասահմանեան մամուլի կարծիքը Եալու գետով անցնելու և ռուսաց զօրքի նահանջման դէպքերի նշանակութեան մասին. այդ դէպքերը եապօնացիները համարում են մեծ յաղթութիւն և, ինչպէս տեսանք երէկվայ հեռագիրներից, Տօկիօում կատարվեցին ժողովրդական ցոյցեր ի պատիւ այդ յաղթութիւնների։ Սակայն ռուսական մամուլը այլ կարծիք ունի այդ դէպքերի մասին։ «Рус. Инв.» լրագիրը գրում է. «Մենք թողեցինք այն դիրքերը Եալու գետի ափերին, որ գրաւել էինք պատերազմի սկզբից։ Այդ ափին երբեք չէ տրվել այն պաշտպանողական գծի նշանակութիւնը, որի վրա պէտք է լինելու տալ թշնամուն վճռական ճակատամարտ։ Եալու գետը ամենից առաջ չէ համապատասխանում ռազմագիտական նշանակութեան պայմաններին, որովհետև նա, ինչպէս և առհասարակ բոլոր գետերը, պաշտպանողականութեան շատ թոյլ կողմեր ունի. բնական է, որ նա թողնվում է, հէնց որ անյարմար ճանաչվեց ունենալ այդտեղ, Տիւրենչանի մօտ, այն դիրքերը, որոնք համարվում էին այդ տեղի բանալին։»

«Русь» լրագիրը համանման կարծիք է յայտնում. «Չը պէտք է մոռանալ, որ եթէ մեր առաջապահ զօրքերը գտնվում էին Եալու գետի վրա, այդ ոչ թէ նրա համար, որ մեր զօրքը դիտաւորութիւն ունէր պատերազմի առաջին օրերից մտնել Կորէա, այլ միայն նրա համար, որ շուտով շփվի հակառակորդի հետ, այսինքն միջոց ունենայ հսկել նրա վրա։ Հետևաբար, Եալու գետից յետ նահանջելը ներկայացնում է ռազմագիտական տեսակէտից բոլորովին նպատակայարմար և անպայման անհրաժեշտ երևոյթ և եթէ ի նկատի ունենանք, որ նա կանխատեսնված էր, ուրեմն Եալու գետից յետ նահանջելը ինքն ըստ ինքեան չը պէտք է որ և է անհանգստութիւն պատճառէ մեզ։ Ամեն բան ընթանում է այնպէս, ինչպէս պէտք է ընթանայ և ուրիշ բան առ այժմ մենք իրաւունք չունենք սպասել մեր զօրքից այն պայմանների մէջ, որոնց մէջ գտնվում են այժմ երկու կողմերը։»

«С. Пет. Вѣд.» լրագիրը, բացատրելով, թէ զուր տեղ են ռուս մարդիկ անհանգստանում և կարծում, թէ իբր եապօնացիները յաղթել են, իսկ ռուսները՝ պարտութիւն կրել, աւելացնում է. «Եթէ զօրքի ընդհանուր հրամա-

---

մառախուղը։ Մարդու հոգին դառնում է ժլատ, զգոյշ։ Նա կծկվում է սահմաններից՝ չը գիտենալով տաքութիւն և արեգակի գգուանք։ 25 տարեկանի մօտերքը դուք վերջացնում էք ձեր կեանքը, ձեր ոգևորութիւնները և սկսում էք մտածել ցաւի մասին և պահպանել ձեր օրերի մնացորդը՝ որպէս մի մեծ սրբութիւն, մտածելով միայն հանգստութեան, կուշտ լինելու, փոքրիկ ու անտեսանելի ասպարէզի աջողութեան մասին...

—Ինչպէս անշարժ ու ծոյլ էք դուք,—շարունակում էր նա։

—Դուք պատրաստ էք ամբողջ տարիներ նստել մի աթոռի վրա։ Դուք չէք սիրում նոյն իսկ բանալ լուսամուտի օդանցքները։ Դուք կնճռվում էք նոյն իսկ հինգ վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող ամարանոցը տեղափոխվելու ժամանակ։ Ձեզ չէ ձգում ոչ մի տեղ, և դուք չը գիտէք փողոցն անգամ... Ձեր մէջ սարսափելի շատ է արճիճը։ Իսկ մենք—մենք շարունակ շարժման, խօսակցութեան և կատակների մէջ ենք։ Մենք տեղներս նստել չենք կարողանում։ Ամեն տարի, երբ մեր բրինձի դաշտերը արդէն ցանված են՝ հնձելու են սպասում բոլոր եապօնացիք. հարուստ թէ աղքատ, երիտասարդ թէ ծեր, կին թէ տղամարդ՝ ձգում են իրանց բնակարանները և ուղևորվում են թափառելու իրանց երկրում... ոմանք գնում են ձեռքի թեթև կառքերով, միւսները ոտքով։ Ճանապարհին այդ ժամանակ դուք կը հանդիպէք հազարաւոր ուխտագնացների և ճանապարհորդների. ծովափի բնակիչները գնում են դէպի լեռները, իսկ տափարակների բնակիչները՝ դէպի ծով։ Դիտում են նշանաւոր տեղերը, երկրպագում են սրբութիւններին, շնչում են լիքը կրծքով և հանգստանում են ծանր աշխատանքից... Ինչքան հաճելի է, եթէ գիտենաք, գնալ այդ անհոգ ու բարեսիրտ տրամադրված ամբոխի միջով, գեղեցիկ աղջիկների հետ, որոնք, հաւատացէք, ոստիկանի չեն կանչի, եթէ դուք նրանց համբուրէք... Այո՛, այո՛, այդպէս է, և իզուր էք դուք ծիծաղում, դա տգեղ բան չէ, ընդհակառակը լաւ է...

Մեր աղջիկները ձերոնց պէս չեն համեմում իրանց, փեսայի չեն սպասում մինչև 30 տարեկան հասակը, սարսափով նկատելով, թէ ինչպէս գունաթափվում է իրանց երեսի կաշին, ինչպէս թառամում է իրանց մարմինն ու հոգին։ Մեր «մուսմէ»-ները իրանց գեղեցկութիւնը և ջահէլութիւնը տալիս են ժողովրդին, նրանք պատկանում են ամենքին և ոչ ոքի։ Ամեն կողմ լսելի է նրանց քրքիջը, ամեն տեղ երևում են նրանց երեսները։ Իրանց ժպիտներով նրանք կարողանում են փախցնել տխրութիւնը, կարողանում են ոգևորել իրանց երգերով և փաղաքշանքով...

Մենք հակաճառեցինք, մենք վիճեցինք, մենք ինչ-որ միմնջացինք պոռնկութեան մասին. Խերօշիդեն անձնատուր չեղաւ...

—Պոռնկութի՞ւն, ասում էք դուք։ Ո՛չ, սխալվում էք դուք։ Ձեր պոռնիկների վրա արհամարհանքի մի ինչ-որ կնիք է դրված. դուք առանց նրանց չէք կարող ապրել, բայց մի և նոյն ժամանակ դուք նրանց հալածում էք, ամօթի կնիք էք խփում նրանց ճակատին, ամեն կերպ անարգում։ Դրանից է երևի, որ հազարից մէկը ճամբի է գալիս, մնացածները ոչնչանում են...

Այդպէս չէ մեզ մօտ։ Մեզ մօտ չը կայ կեղծիք։ Մեր աղջիկը, ինչ տեսակ անցեալ էլ որ ունեցած լինի, դառնում է յարգելի կին, հէնց որ մարդու է գնում։ Մարկիզուհի Իտօն մի ժամանակ գէյշա էր։ Գէյշաների դուք կը հանդիպէք հասարակութեան բոլոր խաւերում, և ոչ ոք անցեալով նրանց չէ յանդիմանում։ Նրանք աշխատում են իրանց ամուսինների դաշտերում, առևտուր են անում նրանց կրպակներում, մասնակցում են նրանց ամեն մի գործում՝ երբ պէտք է նրանց օգնութիւնը։ Նրանք հիանալի, հնազանդ կանայք են, սիրող մայրեր։ Նրանց յարգում են։ Այժմ, ասացէք, ինչո՞ւ նրանք փեսայի սպասելով՝ պիտի կորցնեն իրանց թարմութիւնը, ջահէլութիւնը, ամեն օր մի-մի կնճիռ աւելացնելով իրանց դէմքին։ Դա վշտալի է և տխուր, և հազիւ թէ այդ տեսակ զսպմամբ կամ ողջախոհութեամբ ծաղկէ ձեր բարոյականութիւնը։ Որքան ինձ յայտնի է, բոլոր ձեր գրողները, մէկը միւսի ետևից, խօսում են այն մասին, թէ ինչքան ստութիւն և կեղծիք է թագնված ձեր ամուսնութեան մէջ, որքան մանր-մունր հաշիւներ և որքան բռնութիւն։ Ո՛չ, դրանով արդէն դուք չը պէտք է հպարտանաք...

Եւ Խերօշիդէն նորից խօսքի բռնվեց եապօնական ուրախ արևի մասին, ժողովրդական այդ խուժանների մասին, որոնք կատակներով և քրքիջով ընթանում են ճանապարհներով, բանաստեղծական իջևանների մասին բաց երկնքի տակ, երկրի վրա ցրված հնութեան փառայեղ յիշատակարանների մասին, Բուդդայի հսկայական արձանների, հոյակապ տաճարների, հրաշագեղ պալատների, երկրի գեղարուեստական գանձերի մասին։ Նա անկեղծաբար սքանչանում էր «Մեծն Մօուսայի» երկասիրութիւններով, ասպետների քաջագործութիւններով, ժողովրդական լեգէնդաներով. Նրան սքանչացնում էր այն արագութիւնը, որով Եապօնիան ձեռք բերեց նոյն աստիճանի քաղաքակրթութիւն, որը այնքան թանգ արժէր Եւրոպային...

—Ձեր Եւրոպան,—ասում է նա,—քիչ է հնարել, շատ քիչ։ Մի որ և է իմաստուն բան շատ դժուար է գտնել նրա կեանքի մէջ։ Իրաւամբ նա դեռ չէ լուծել և ոչ մինը այն հարցերից, որոնց նա ինքն է դրել, այլ միայն խոստանում է լուծել նրանց։ Վատ չեն նրա զրահաւորները և թընդանօթները. ամենից լաւը նրա գրականութիւնը և գեղարուեստն է, մնացածը—միայն նշան, միայն յոյս է մի ինչ-որ լաւի։ Ամենամեծ ցաւը նրա մէջն է, որ մեծամասնութիւնը դժգոհ է իր դրութիւնից և անիծում է նրան։ Այդ ի՞նչ կեանք է, ասացէք խնդրեմ, որի վրա հէնց մի գլուխ անէծք է տեղում և այն էլ ումնից։—Մարդկանցից,՝ որոնք ձեր պարագլուխները, ձեր հերոսներն են... Ո՛չ, ինչպէս ուզում էք, այստեղ մի ինչ որ բան կայ։

Այդ արդէն մօտենում էր յանդգնութեան սահմանին, որի ետևից թագնված էր սակայն այնքան պարզամտութիւն և անկեղծութիւն, որ, ակամայից, չը կար ոչ հակաճառելու և ոչ էլ վիճելու ցանկութիւն։ Մեր առջև մի զարմանալի մարդ էր. ո՛չ մի խօսք իր մասին, նա խօսում էր միայն իր երկրի արևի և ծովի մասին, նրա անթիւ լրագիրների և դպրոցների, նրա ժպտող բնակիչների մասին։

(Կը շարունակվի)

հասարակը չէ վախենում նահանջել, չէ վախենում ապա Թշնամուն յաղթութեան կոխվելիս, անկասկած, նա ունի այնպիսի անխախտելի հաւատ իր ծրագրի գերազանցութեան և վերջնական յաղթանակի մասին, որ մենք չը պէտք է վիրաւորենք այդ հաւատը մեր Թերահաւատութեամբ»:

Ինչպէս էին կռւում ռուսները: Բեռլինից գրում են ռուսաց լրագիրներին, Թէ Տօկիօից եկած վերջին տեղեկութիւններին նայելով, գերի բռնված մասերը և Թնդանօթները ձեռք են ձգվել ռուսաց զօրքերը նահանջելու ժամանակ և այդ հանգամանքը ապացուցանում է, Թէ ռուսաց զօրքը, Թւով աւելի քիչ լինելով քան նապօնականը, սկզբում, նահանջելիս, իր հետ տարաւ արտիլերիան, իսկ յետոյ, տեղի տալով Թշնամու գերազանցութեան, Թողեց Թնդանօթների մի մասը:

«Vos. Zeitung» այս մասին է յայտնում, որ այժմ նապօնացիների համար անհրաժեշտ է արագաբար շարժվել և գրաւել «Ֆէնխուանչէնը», որովհետև եթէ ռուսները նշանաւոր ույժերով մնան այդտեղ, նապօնական զօրքը կարող է Թեւից յարձակման վտանգին ենԹարկված լինել միշտ: Եթէ նապօնացիները որ և է տեղ պարտութիւն կրեցին, ռուսները կարող են յետ շպրտել նրանց Եալուի միւս ափը, ուստի անպայման կարևոր է, որ նրանք առաջ շարժվեն: (Ինչպէս տեսանք հեռագիրներից, նապօնացիները արդէն իրագործեցին այդ ծրագիրը և գրաւեցին Ֆէնխուանչէնը»):

«Berl. Tageblatt» ասում է. «Այն հանգամանքը, որ կռիւը շարունակվեց մինչև երեկոյեան ժամը 8-ը, ցոյց է տալիս, որ ռուսաց զօրքերը ցոյց տուեցին յամառ դիմադրութիւն Թւով իրանց գերազանցող նապօնացիներին, որոնք ունէին աւելի ուժեղ արտիլերիա: Լրագրի կարծիքով, ճակատամարտը Տիւրէնչէնի մօտ պէտք է համարվի մինչ այն մեծ արիւնահեղ կռիւներից, որ երբ և է եղել յայտնի է պատերազմական պատմութեան մէջ»: (T. A.):

Ռուսաց օֆիցէրների քաջութեան մասին վկայում է «Daily Express» լրագրի Թղթակիցը, որ հեռագրում է Տօկիօից, Թէ յետ մնացած ռուս զինւորների մի նշանաւոր քանակութիւն ընկաւ նապօնացիների ձեռքը: Նապօնական յարձակման յանկարծակիութիւնը ծանր կորուստներ պատճառեց ռուսներին. մանաւանդ շատ մեռան օֆիցէրները, որոնք քաջաբար զոհեցին իրանց անձը: Նրանք գրաւել էին ամենավտանգաւոր տեղերը և տալիս էին քաջութեան օրինակներ, վտանգի ենԹարկելով իրանց սեփական կեանքը: «Times» լրագիրը գրում է. «Ինչպէս այժմ յայտնվեց, ռուսները քաջաբար կռւեցին մինչև վերջին հնարաւորութիւնը»: (T. A):

«Berl. Tageblatt» լրագրի տեղեկութիւններով, գեներալ Կուրոկին զեկուցել է Տօկիօ, Թէ կռւի ժամանակ ռուսները մեծ դիմադրութիւն ցոյց տուեցին երկու կէտերում: Թշնամու ույժերը բաղկացած էին 3-րդ դիվիզիայից և մի հեծելազօրային բրիգադայից ու մօտաւորապէս 40 արագաձիգ Թնդանօթներից: Մենք գրաւեցինք 28 Թնդանօթ, 8 գնդացիր, մեծ Թւով հրացաններ և գերի բռնեցինք 20 օֆիցէր. գերի բռնեցինք նոյնպէս մեծ Թւով ունտեր-օֆիցէրներ և զինւորներ: Մեր կորուստներն են 700 մարդ, ռուսները կորցրին 800 մարդ: Լուրերին նայելով, գեներալ Զասուլիչը և գեներալ Կաշտալինսկին վիրաւորվել են»: (Бирж. Вѣд.):

Ինչ է գրում նապօնական մամուլը: Տարանելով գրուած է կայ, որ Տօկիօի լրագիրները մեծ ուրախութիւն են յայտնում Եալու գետի ճակատամարտի մասին, բայց չափազանց հրճուանք չեն արտայայտում: Ընդհակառակը, ամենքը խորհուրդ են տալիս կառավարութեան շուտով կրկնել հաջողութիւն, յետ կոչել զօրքերը, և զգուշացնում են ժողովրդին չը տանել շատ էլ վաղաղսոյն յոյսեր պատերազմի ընթացքի եկած լուրերի առիԹով: (T. B.):

Ինչ են ասում չինացիները: «Morning Post» լրագրին հեռագրում են Շանղայից, Թէ Չինաստանում մեծ յուզմունք է տիրում: Երկիւղ են կրում, որ Եալու գետի վրա տեղի ունեցած դէպքերը, որոնց նշանակութիւնը շատ կուռեցնեն նապօնական գործակալները, ընդհանուր շարժումն առաջ կը բերեն, որ կարող է իր հետևից քաշ տալ և չինական կառավարութիւնը:

Նոյն քաղաքից հեռագրում են «Standard» լրագրին, Թէ չինական գեներալ Մախակուն գնացել է Պէկին և խնդրել, որ Թոյլատրեն իրան յարձակվել ռուսաց այն զօրքերի վրա, որոնք գտնվում են Լեաօխէից դէպի արևմուտք. չինական կառավարութիւնը մերժեց այդ խնդիրը: (T. B.):

—Չինաստանի չէզոքութեան խնդիրը գրաւում է եւրոպական և մանաւանդ ռուս կառավարութեան լուրջ ուշադրութիւնը: Ահա այդ առիԹով ինչ է գրում ռուսաց «Новое Время» լրագիրը իր առաջնորդող յօդուածի մէջ. «Պատերազմը Եալուի մօտ, նապօնական զօրքերի ճնշող գերազանցութեան պատճառով, անաջող դուրս եկաւ մեզ համար: Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ մեր առաջապահ զօրախմբի անաջողութիւնը չէ կարող ազդել դէպքերի ընԹացքի վրա: Որչափ նապօնական զօրքերը աւելի խոր մտնեն Մանջուրիայի մէջ, նրանց համար դժուարութիւնները աւելի կը շատանան, իսկ մեզ համար աւելի կը քչանան: Սակայն մեզ վտանգ կարող է սպառնալ ոչ Եալու գետի հովտից: Վտանգը նրա մէջ է կայանում, որ ապրիլի 18-ի դէպքերի լուրերը կը մտնեն Չինաստան ուռեցրված ձևով և այնպիսի տպաւորութիւն կը գործեն այդտեղ, որ չինական կառավարութիւնը ստիպված կը լինի խախտել չէզոքութիւնը: Այդ պատճառով, մեր դիպլօմատները պէտք է հասկացնել տան չինացիներին, որ չէզոքութեան խախտումը այժմ, երբ մեր զօրքերը մասնակի անաջողութիւն են կրել, պէտք է նկատվի միջազգային պարտաւորութիւնների ծանր խախտումն, որ կարող է և ծանր հետևանքներ արտադրել Չինաստանի համար: Պէկինի կառավարութիւնը պէտք է հասկանայ, Թէ չը նայելով բոլոր ցաւալի անաջողութիւններին՝ պատերազմի ելքը չէ կարող չը վերջանալ ռուսների կատարեալ յաղթութեամբ: Եւ այն ժամանակ Չինաստանը իր միջամտութեան համար այնպիսի գին կը վճարէ, որ չնչին կերևայ 1860 և 1900 Թւականների պատերազմների համեմատութեամբ: Մենք կարծում ենք բացի դըրանից, որ մեր դիպլօմատիական ներկայացուցչի հաղորդագրութիւնը պէտք է զօրեղ զինւորական ցոյցով ամրապնդվի: Չինաստանը պէտք է համոզվի այն բանի մէջ, որ նա պարտաւոր է համաձայնեցնել իր քաղաքականութիւնը այն պետութեան պահանջների հետ, որ շատ հազարաւոր վերստեր կպչում է նրան իր սահմաններով: Պատերազմի ելքը նպաստաւոր կը լինի Ռուսաստանի համար: Ուրիշ կերպ չէ կարող լինել: Եւ որքան շատ զոհեր կը նստի մեզ վերջնական հետևանքը, այնքան աւելի Թանգ կը վճարեն մեր Թշնամիները»:

Դարձեալ տեղեկութիւններ ապրիլի 18-ի կռւի մասին: Բեռլինից գրում են, որ Թէև ճշգրիտ քարտէսների պակասութեան, մանաւանդ սեփական անունների պատճառով՝ Եալու գետի մօտ տեղի ունեցած ճակատամարտի շատ մանրամասնութիւնները մութ են մնում, բայց կռւի ընդհանուր պատկերը բաւական պարզված է: Ռուսաց 15,000 հետևակ զօրքի, 8,000 կօզակների և 45 Թնդանօթաւոր 5 բատարէաների դէմ նապօնացիները ունէին 50,000 ընտիր զօրք 220 դաշտային Թնդանօթներով, որոնց աջակցում էին Թնդանօթաձիգ մակոյկները: Այդպիսով ռուսները կռւում էին երեքպատիկ աւելի ուժեղ հետևակ զօրքի և վեցպատիկ Թւով աւելի մեծ արտիլերիայի դէմ, ուստի պայքարի ելքի մասին կասկածել անկարելի էր: Բեռլինի բոլոր պատերազմական քննադատները հաստատում են, որ ռուսաց զինւորները, անկասկած, ցոյց տուին իրանց վաղեմի անձնուրաց քաջութիւնը: Գալով իշխանաւոր անձանց, նրանց առաջ հետևեալ ելքը կար, կամ նահանջել առանց կռւի, կամ շատ խոշոր զոհեր տալ: Անգլիական մասնաւոր հեռագիրների համաձայն, կարևոր ծառայութիւն մատուցին նապօնացիներին Արխսակա կոչված Թնդանօթները: Նապօնացիները Թաղել են իրանց մեռելներին և նրանց ճիշդ Թիւը ընաւ չի իմացվի: Ռուսները, Թէև ստիպված լինեն Թողնել Ֆին-Խուան-Չէնը, վճռական ճակատամարտ պէտք է տան իրանց գըլխաւոր յենակէտի—Մուկդէնի մօտ: (Рус. Вѣд.):

Փոխարքայի կարգադրութիւնը Պօրտ-Արտուրի մասին: «New York Herald» լրագիրը հաղորդում է, Թէ Հեռաւոր Արևելքի փոխարքայ Ալեքսէևը կարգադրութիւն է արել, որ Պօրտ-Արտուրում և նրա շրջակայքում գտնված բոլոր ոչ-պետական մարդիկ հեռանան և ուղարկվեն Մուկդէն: Պօրտ-Արտուրում մնացել են միայն այն տարրերը, որոնք ընդունակ են մասնակցել կռւին: (Рус. Вѣд.):

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ռուսաց Թերթերը ուշադրութիւն են դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ մինչ մակեդօնական հարցը սկսում է քիչ քիչ կորցնել իր սուր բնաւորութիւնը րէֆօրմների և Թիւրք-բուլղարական համաձայնութեան շնորհիւ, օսմանեան կայսրութեան արևելքում աւելի սուր կերպարանք է ստանում հայոց հարցը: Դա նշանաւոր փաստ է, ասում է „Рус. Вѣдомости" լրագիրը, որ ցոյց է տալիս, Թէ Թիւրքիային վիճակված չէ վայելել լիակատար ներքին խաղաղութիւն, մինչև որ նրա ամբողջ քաղաքական գործարանաւորութիւնը արմատական բարենորոգումների չենԹարկվի: Եւրոպական դիպլօմատիան, աշխատելով խաղաղացնել Մակեդօնիան, հրճվում է և ահա նրա այդ հրճուանքի րօպէին նոր հոգսեր են ծագում նրա համար Հայաստանում: Դէպքերը Բալկանում և Հայաստանում շատ մեծ նմանութիւններ ունեն, որովհետև նրանց արմատը մէկ է: Մշտական խռովութիւնների ընդհանուր պատճառը և այստեղ և այնտեղ—մարդկային գոյութեան ամենատարրական երաշխաւորութիւնների բացակայութիւնն է: Խռովութիւնները կարող են ժամանակ առ ժամանակ հանդարտվել, բայց նրանք պարբերաբար կը վերանորոգվեն, մինչև որ մարդիկ չը ստանան հնարաւորութիւն ազատ շնչել օդը և ապատօրէն վայելել իրանց իրաւունքները: Խռովութիւնները ընդունում են քաղաքական բնաւորութիւն, այսինքն կռիւը մղվում է ամբողջ Թիւրքական րէժիմի դէմ, որովհետև մինչև այդ րէժիմը գոյութիւն ունի, չէ կարելի յոյս ունենալ քաղաքացիական իրաւունքների հաստատ բարւոքման մասին:

—Լօնդօնում, «Central Asiatic Society» ընկերութեան մէջ, ընկերութեան նախագահ սըր Ալֆրէդ Լօյէլ մի րեֆերատ կարդալով յայտնեց, որ Ռուսաստանի և Մեծ-Բրիտանիայի մրցութիւնը կենտրօնական Ասիայում լոկ այն հետևանքն է ունենում, որ կենտրօնական Ասիան մնում է աղքատութեան և բարբարոսութեան մէջ: Եւրոպայի և Ասիայի շահերը պահանջում են, որ ներկայ վիճակը փոխվի: Եապօնիայի գլուխ բարձրացնելը և նրա գրգռող ազդեցութիւնը Չինաստանի վրա սպառնում են Եւրոպայի շահերին: Այդ նկատումները, ասաց ճառախօսը, պէտք է ուշադրութեան առնվեն և դրդեն երկու պետութիւններին փոխադարձ համաձայնութեան գալ:

—Ներկայումս Թիւրքաց Հայաստանում գործերի վիճակը, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի և արտասահմանի լրագիրները, հետևեալն է. երկրում գտնվում են մի քանի ապստամբական խմբեր, որոնցից ամենամեծը Անդրանիկի խումբն է, կենտրօնացած Սասունում, 1895 Թւի ամենաարիւնահեղ դէպքերի բեմի վրա, որ շատ մեծ բնական յարմարութիւններ է ներկայացնում պաշտպանութեան համար: Բ. Դուռը շատ չէ ցանկանում աղմուկ բարձրացնել և պատերազմական գործողութիւններ բանալ ապստամբների դէմ, ուստի ամեն կերպ աշխատում է համոզել Անդրանիկին կամաւորապէս վար դնել զէնքը: Սակայն բոլոր նրա ջանքերը ապարդիւն անցան: Ապստամբները բանակցութիւնների մէջ չը մտան և կրակ արեցին Թիւրքերի վրա: Կամաւոր անձնատուր լինելը ապստամբների ծրագրի մէջ չէ մտնում: Նրանց, ինչպէս և մակեդօնացիների համար, հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել երկրի վիճակի վրա. իսկ այդ լինում է միայն կռւով: Եւ Թիւրքերին մնում է մի բան —ճնշել շարժումը զէնքով, մի բան, որ այժմ աւելի դժուար է, քան 1895-ին, որովհետև, մամուլի մէջ երևցած տեղեկութիւնների համաձայն, այժմ և կազմակերպութիւնը աւելի լաւ է և ապստամբները աւելի բազմաԹիւ են:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

27 ապրիլի

ԲԼԱԳՕՎԷՇՉԷՆՍԿ: Հասաւ առաջին շոգենաւը Խաբարօվսկից: Սպասում են առաջին պօստային շոգենաւի գալուն ներքևից:

ՍԱՒԳՕՆ: Անցեալ կիրակի այստեղ կատաղի տայֆուն էր սկսվել: Սպանված են 15 տեղացիներ: Երեք միլիօն ֆրանկ գումարի են հասնում անասուններին և ցանքերին պատճառած վնասները:

ՏՕԿԻՕ: (Րէյտ. գործ.»): Պաշտօնական զեկուցումն է ստացվել նապօնական կորուստների մասին Եալուի վրա տեղի ունեցած կռւի մէջ ապրիլի 18-ին. գվարդիայի մէջ սպանված են մէկ օֆիցէր և 20 զինւորներ, վիրաւորված են 7 օֆիցէրներ և 122 զինւորներ. երկրորդ դիվիզիայի մէջ սպանված են մէկ օֆիցէր և 84 զինւորներ, վիրաւորված են 30 օֆիցէրներ և 305 զինւորներ. 12-դ դիվիզիայի մէջ սպանված են 3 օֆիցէր և 76 զինւորներ և վիրաւորված են 5 օֆիցէրներ և 263 զինւորներ:

ՄՕՍԿՎԱ: Մօսկվայի զէմստվօն Հեռաւոր Արևելք ուղարկեց 25,000 րուբլի՝ ձիեր և սայլեր գնելու սանիտարական խմբի համար:

ԽԱՐԿՕՎ: Ապրիլի 26-ին լուսաբացին սկսվեցին մասնակի մօբիլիզացիայի գործողութիւնները Խարկօվում և գաւառում: Կոչված զինւորները հաւաքվում էին Թաղերում, որտեղից խմբերով ուղարկվեցին հաւաքակէտը, ուր քննելուց յետոյ բաժան բաժան արին զանազան զօրամասերի վրա: Քաղաքային ձիերի ընդունելութիւնը աւարտված է:

ՊԵՏՐՕՊԱՎԼՕՎՍԿ: Անցաւ փոխ-ծովապետ Սկրիդլօվ:

ԿԱՄԻՇԼՕՎ: Բոլոր ուղղափառ եկեղեցիներում, գաւառում, սկսված են կամաւոր նուիրատւութիւններ պատերազմական նաւատորմը ուժեղացնելու համար և ի նպաստ Կարմիր խաչի:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ: Ամէրիկական կառավարութիւնը չէ բաժանում Ռուսաստանի երկիւղները Չինաստանի կողմից չէզոքութիւնը խախտելու վերաբերմամբ: Արտաքին գործերի վարչութեան չինական գլխաւորը նորերս ներկայացրեց Պէկինի ամէրիկական դեսպանին հանգստացուցիչ հաւաստիացումներ, որոնք ամրապնդեցին պետական դէպարտամէնտի վստահութիւնը դէպի Չինաստանի գործունէութեան եղանակը:

27 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Բարձրագոյն ուկազ. «Անհրաժեշտ համարելով պատերազմական դրութեան մէջ դնել Կիևի և Մօսկվայի զինւորական շրջանների այն զօրամասերը, որոնք նշանակված են մեր զինւորված ույժերը զօրեղացնելու համար Հեռաւոր Արևելքում, նոյնպէս և մեծացնել Կազանի և Սիբիրի զինւորական շրջանների երկաԹուղիական մէկ բատալիօնի և պահեստի մի քանի զօրամասերի կազմերը, Մենք հրամայեցինք զինւորական մինիստրին ներկայ Թւով տուած Մեր ուկազով, այժմ և եԹ Մեր ցուցմունքների համեմատ բոլոր պատշաճաւոր կարգադրութիւններն անել այդ առարկայի վերաբերմամբ: Դրա հետ միասին հրամայում ենք. 1) խսկական ծառայութեան կանչել, համաձայն գործադրվող մօբիլիզացիայի ցուցակագրութեան այդ դէպքի համար առանձին մասնաւոր փոփոխութեան, հետևեալ գաւառների պահեստի զօրքի զինւորների պահանջվող Թիւը. ա) Կիևի զինւորական շրջանի՝ Պօլտավայի նահանգի—Պօլտավեան, Կօբէլյակեան և Կրէմէնչուգեան գաւառների Կուրսկի նահանգի—Կուրսկի, Բէլգօրօդեան, Կօրօչանեան և Նովօօսկօլսկեան գաւառների, Խարկօվի նահանգի—Խարկօվեան, Վալկօվեան, Զմիէվեան, Իզիւմեան, Կուպեանսկեան, Ստարօբէլսկեան և Սումսկեան գաւառների. բ) Մօսկվայի զինւորական շրջանի Րեազանի նահանգի—Րեազանեան, Եգօրեվսկեան, Միխայլօվսկեան, Պրօնսկեան, Րանէնբուրգեան, Րեաժսկեան և Սկօպինեան գաւառների, Կալուգայի նահանգի—Կալուգեան, Լիխվինեան, Մալօեարօսլավեցկեան, Մէդինեան, Մէշչօվեան, Պէրէմիշլեան և Տարուսեան գաւառների, Տուլայի նահանգի—Տուլայի, Ալէքսինեան, Բօգօրօդիցկեան, Բէլէվսկեան, Նովօսիլսկեան և Օդօեվսկեան գաւառների: 2) Իսկոյն ծառայութեան կանչել կայսրութեան սահմանների մէջ ապրող պահեստի զօրքի այն բոլոր օֆիցէրներին, որոնք, համաձայն այժմ գործադրվող կարգի, որոնք յականէ անուանէ նշանակված են պատերազմական կացութեան մէջ դրվող զօրքերը լրացնելու համար. և 3) վերև Թւած գաւառներից մի քանիսներում, բացի պահեստի զինւորներին կանչելուց, պահանջվող ձիերի Թիւը տալ զինւորական-ձիային տուրքի յանձնաժողովին, համաձայն այն կարգի, որ մտցրված է առաջին կէտում յիշված գործադրվող ցուցակագրութեան մասնաւոր փոփոխութեան: Կառավարչական Սենատը այս բանը կատարելու համար չի յապաղի պատշաճաւոր կարգադրութիւններն անելու:—Իսկականի վրա Նորին Մեծութեան Սեփական ձեռքով ստորագրված է «ՆԻԿՕԼԱՅ»: Ցարսկօե Սելօում, 1904 Թւի ապրիլի 20-ին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ապրիլի 26-ին պաշտօնական տեղեկութիւններ Հեռաւոր Արևելքից չեն ստացված:—«Правительственный Вѣстникъ» լրագրում տպված է Կօրէայի ռուսական դեսպան Պավլօվի մանրամասն զեկուցումը Շանգհայից 1904 Թւի փետրվարի 16-ից:—Բարձրագոյն հրամայված է. Մանջուրական զօրքի հրամանատարի տրամադրութեան տակ գտնվող գեներալ-մայօր Գուբէրտին նշանակել մանջուրական զօրքի ինտենդանտ:—Թագաւոր Կայսրը շնորհում է դրօշակներ 3-դ և 4-դ արևելեան-սիբիրեան սապեօր բատալիօններին:—Ապրիլի 26-ին վախճանվեց պետական խորհրդի անդամ գաղտնի խորհրդական Էդուարդ Դմիտրիեվիչ Պլէսկէ:

ՄՈՒԿԴԷՆ, 26 ապրիլի: (Սեփական Թղթակցից): Ստացված տեղեկութիւնների համեմատ նապօնացիները գրաւեցին Ֆին-Խուան-Չէն. Նրանց հետախոյզները երևում են Լեաօեանի ուղղութեամբ: Նապօնական հետևակ և հեծելազօր մի ոչ-մեծ զօրաբաժին գրաւեց Կուանդեանսիան: Վաֆանդեան կայարանը գրաւած ունեն մեր զօրքերը:

ԲԵՐԼԻՆ։ Բիւլօվ, պատասխանելով Բէբէլի խօսքերին, ասեց հետեւեալը․ «Ցիրաւի կայսրը Ռուսաց Կայսրին ուղարկած իր հեռագրի մէջ արտայայտեց ջերմ համակրութիւն «Պետրօպավլօվսկի» կործանման ծանր դժբաղդութեան համար, որի վրա այնքան քաջ մարդիկ ոչնչացան իրանց պարտքը կատարելու ժամանակ։ Ես համոզված եմ, որ մարդկային ցաւակցութեան այդ զգացմունքը բաժանում է ոչ միայն ժողովրդի մեծամասնութիւնը։ Ես միայն ցաւ կարող եմ յայտնել, որ մեր մամուլի մի մասը, մանաւանդ երգիծաբանական թերթերը, մեզ հարեւան բարեկամ երկրի դժբաղդութիւնը իրանց թշնամական ծաղրաշարժ յօդուածների եւ պասկվիլային ծաղրանկարների առարկայ դարձրին․ դա հակասում է ոչ միայն մարդասիրական զգացմունքին, բայց եւ քաղաքական տակտին։ Բայց եթէ Բէբէլ «Պետրօպավլօվսկի» կործանման առիթով մեր կայսրի կողմից արտայայտված զգացմունքների մէջ տեսնում է արեւելեան Ասիայում տեղի ունեցած պատերազմի վերաբերմամբ մեր յայտարարած չէզոքութեան խախտումն, այն ժամանակ նա ինչպէս կը պատասխանէ մեր ռուս հարեւանի վրա վերսկսված այդպիսի յարձակումների համար, այդ տեսակ անզուսպ արշաւանքի համար նրա դէմ, ամէն տեսակ պատմական համեմատութիւններով համեմված յայտարարութեան համար, թէ նա ցանկանում է Ռուսաստանի պարտութիւնը։ Ահա դա է շեղումն խիստ օրինական չէզոքութիւնից, որին մենք հետեւում ենք երկու կողմերի վերաբերմամբ ներկայ պատերազմի մէջ Հեռաւոր Արեւելքում։ Դա է չէզոքութեան խախտումն, որի մէջ ես, որպէս պատասխանատու մինիստր, մասնակցութիւն ընդունել չեմ կարող։

ՄՈՒԿԴԷՆ, ապրիլի 27-ին, առաւօտեան 7 ժամին։ (Սեփական Թղթակցից)։ Երկաթուղիական հաղորդակցութիւնը Պորտ-Արտուրի հետ վերականգնված է ապրիլի լոյս 27-ի գիշերը։

ԼՕՆԴՕՆ։ (Րէյտէրի գործ․)։ «Րէյտէրի գործակալութեան» Թղթակիցը, որը գտնվում է եապօնական զօրքի գլխաւոր բանակում, հաղորդում է պատերազմի նկարագրութիւնը Եալուի մօտ։ Երբ առաւօտեան մէգը ցրվեց գետի վրա, երեւում էր եապօնական հետեւակ զօրքը, որ ձգվում էր մէկ գծի վրա պատերազմական կարգով։ Կինտաստօ տափակ կղզու վրա, Ի-Ձժուի դիմաց, երկու բատարէաներ կրակ բացին, կէս ժամ շարունակ ռումբեր արձակելով մանջուրական կողմը գտնվող բլուրների վրա։ Արեւի ծագման ժամանակ բատարէաները ամրակծում էին ափը․ բայց եապօնական ամրակծութիւնը անպատասխան մնաց ռուսների կողմից․ ըստ երեւոյթին նրանք գիշերով յետ քաշեցին բատարէաները։ Կենդանութեան նշան անգամ չէր երեւում այն գծերի վրա, ուր զետեղված էին ռուսաց զօրքերը։ Շուտով եօթը ժամից յետոյ եապօնացիները սկսեցին յարձակումը բաց ֆրօնտով․ բլուրներից մի քանի հարիւր մէտր հեռաւորութեամբ ռուսները սկսեցին միանուագ հրացանաձգութիւն։ Եապօնական բատարէաները բացին սպանիչ կրակ բլուրների վրա շրանպէլով (մինչեւ 150 գնդակներով լի ռումբ)։ Եապօնական ռումբերը պատռվում էին փոքր տարածութեան մէջ զարմանալի ճշդութեամբ։ Ռուսական բատարէաները լռում էին։ Իսկ երբ եապօնացիների առաջին գծերը մի քանի հարիւր մէտր հեռաւորութեան վրա էին գտնւեց, յանկարծ լըսվեցին ռուսների միանուագ թնդանօթաձգութիւնները հողաբլուրներից։ Յարձակվող եապօնացիների գիծն ընկաւ կրակի տակ։ Եապօնացիները հեռացան աւազոտ բլուրների պաշտպանութեան տակ եւ պատասխանում էին կրակով այն ժամանակ, երբ նրանց բատարէաները ռումբեր էին արձակում նրանց գլուխների վրայից։ Եապօնական օֆիցէրները մասամբ մնում էին ձիերի վրա նստած, մասամբ գնում էին յարձակվողների առջեւից։ Մի քանի սանիտարներ եկան դաշտային հիւանդանոցը եւ յայտնեցին, որ վիրաւորվածներ կան։ Ռուսական անծուխ վառօդը գերազանց յատկութիւն ունի․ չէր կարելի իմանալ բատարէաների գտնվելու տեղը եւ թնդանօթների թիւը։ Շուտով 8 ժամից յետոյ ռուսների կրակը դիրքի ամբողջ տարածութեան վրա դադարեց, եապօնական արտիլէրիայի եւ հետեւակ զօրքի գործողութիւնների պատճառով։ Երեւում էր, թէ ինչպէս ռուսական զօրաբաժինները հեռանում էին լեռնային ճանապարհներով։ Ըստ երեւոյթին եապօնացիների կորուստները մեծ են։ Նրանք մրջիւնների պէս մագլցում էին ժայռերի ուղղաձիգ զառիվայրերի վրա։ Յարձակում գործող զօրաբաժինը բարձրացաւ այն բլուրը, որ զետեղված էր ռուսների յետ նահանջման գծի վրա, եւ հէնց այն վարկեանին, երբ եապօնացիները խմբվեցին բլուրի կատարի վրա, իրանց սեփական բատարէաների երկու ռումբեր պայթեցին նրանց մէջ․ մօտ 12 դիակներ տարածված ընկած էին գետնի վրա, իսկ զօրաբաժնի մնացած մասը արագութեամբ իջաւ բլուրից։ Մէկ զինւոր զառիվայրով սողաց ընկերների առջեւից եւ բացեց եապօնական ահագին դրօշակը ռուսական դիրքի ամենաբարձր մասի վրա։ Ի-Ձժուի պատերից կռիւը դիտող եապօնացիները խախտում են լռութիւնը «Բանզայ» բացականչութիւններով։ Հետեւակ զօրքը, արտիլէրիան եւ սայլախումբը դիմում են դէպի կղզին բոլոր ճանապարհներով։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
ՁԻԳՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին եւ նեարդային։
Մ. Գ. ՍԻՍԵՐՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մորթու, վեներական եւ վիրաբուժութիւն։
Ջ. Ի. ՔԱՔԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. մանկաբարձութեան կանանց եւ երեխայոց հ.
Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի եւ կոկորդի հ.
Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին եւ երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին եւ երեխայոց հ.
Ա. Գ. Սօլօզօվ ատամնաբոյժ. 9—11 ժ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ն. Ն. ՌՈՍՏՈՄԲԷԿՈՎ—5—6 ժ. վիրաբուժ. մորթու եւ վեներական հ.
Գ. Ս. ԼԵՎԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), ներքին եւ վեներական հ.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՃԵՐԲԻՆԻՆԱ—7—7½ ժ. մանկաբարձութեան եւ կանանց հ.։
Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—7½—8 ժ.
Վճարը 10 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) եւ օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Ա. ԱՌՎԱՆԻՑԱԿԻ—տանը. ծաղկահատ եւ բժշկական մարմնամարզ. գիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցում ընդունվում են եւ գիշերօթիկ հիւանդներ։
Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բժ. Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ

Բ Ժ Շ Կ Ա Գ Ե Տ
Գր. Տէր-Գրիգորեանց
ընդունում է հիւանդներին—ներքին (մասնաւորապէս կրծքի) եւ երեխայոց հիւանդութիւններ. 154. Միքայէլեան պրօսպէկտ, տէլէֆօն 825.
(շ. ե. հ. չ.) 27—105

Բ Ժ Շ Կ Ա Գ Ե Տ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնը 9—11 ժ. առաւօտը եւ 5—7 ժ. երեկոյեան։
Վելիամինօվսկայա փողոց, տ. Սաֆարօվի, № 13. (չ. ու. կ.) 21—50

„ԼՈՅՍ“
օրացոյց հանդէսի

յարգելի աշխատակիցներից խնդրում եմ շտապեն ուղարկել նիւթերը, որպէս զի հնարաւոր լինի իր ժամանակին խմբագրել ու տպագրութեան յանձնել 1905 Թ. գիրքը։
Ցանկալի են տեղեկութիւններ Բարեգործական ընկերութիւնների ու հիմնարկութիւնների մասին (թէ Ռուսաստանի եւ թէ արտասահմանեան)։ Բոլոր նիւթերն ու թղթակցութիւնները պէտք է ուղարկել իմ անմիջական հասցէով՝ Тифлисъ. Мадатовская 15. Е. Топчяну կամ Tiflis. Madatowskaia 15. E. Topschian.
4—5 Ե. Թոփչեան

ԻՄ ԳՈՐԾԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑՆԵԼՈՒ առիթով
ներկայ ապրիլի 22-ից նշանակված է
ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ
գործարանականից էլ պակաս գներով իմ կահկարասիների խանութում, ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԵԱՆ ԱՅԳՈՒ դիմացը, ԳԱՆՁԱՐԱՆԻՆ ԿԻՑ։
Գները նշանակված են, առանց սակարկութեան
Մեծ քանակութեամբ գնողներին խնդրում եմ դիմել անձամբ ինձ։
Յարգանօք—Բ. Գ. Բերիեվ.
(ա. օ.) 5—8

Մինչեւ յունիս լոյս է տեսնելու
Առաքել վարդ. Ղլտճեանի
«ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ եւ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ»
գիրքը—երեք յաւելուածով (ամուսնալուծական դատավարութիւն, հայոց եկեղեցու բոլոր կանոնները եւ ռուս. պետական օրէնքներից այն յօդուածները, որ կապ ունեն ամուսնութեան հետ)։
Գինը 75 կօպ,
Դիմել Ալէքսանդրօպօլ, հեղինակին 1—1

Լոյս տեսաւ
ՊԵՐՃ ՊՌՕՇԵԱՆՑԻ
ՀԱՑԻ ԽՆԴԻՐ
վէպը, երկրորդ տպագր., գինն է 1 ր. 50 կ.
Ծանապարհածախսով 1 ր. 70 կ.
ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ
վէպը, երրորդ տպագր., գինն է 1 ր. 20 կ.
Ծանապարհածախսով 1 ր. 45 կ.
Տպագրվում են՝ Պռօշեանի «Շահէն» եւ Տ. Եժի «Լուսադէմին».
Դիմել՝ Баку. Книжн. маг. С. Д. Арутюнова. (ա. օ) 2—25

Վ Ր Ջ Ի Ն
ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ
երկու հատոր
Գինն է 1 ր. 50 կ.
Դիմել Թիֆլիս. Ա. Քալանթարին, կամ «Գուտտէնբէրգ» գրավաճառանոցին։

Բ Ժ Շ Կ Ա Գ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչեւ 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչեւ 7
Վելիամինօվսկայա փ. № 16, տուն Եղիազարեանի։ 57—100

ՄԵԶ ՄՕՏ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

«Խաչիք Բէկ» Րաֆֆի I II III գիրք գ.		3 ր. 50 կ.
«Սամուէլ» »	» »	3 ր. 50 կ.
«Ոսկի աքաղաղ» »	»	1 ր. —
«Ջալալէդդին» »	» »	2 ր. —
«Տանկամայք» »	» »	— 50 կ.
«Խեղճերը» Ահարոնեանի (եւ միւս աշ.)		1 ր. —
«Հացի խնդիրը» Պ. Պռօշեանի գինն է		1 ր. 30 կ.
«Սօս եւ Վարդիթեր» »	»	1 ր. 20 կ.
«Ընտիր Հայկազունք» պատկերազարդ.		2 ր. 50 կ.
«Տնային բժշկարան» I եւ II հատոր.		2 ր. 60 կ.
«Սոխակ Հայաստանի» .		1 ր. 20 կ.
«Շիլլեր» պատկեր. Ս. Թառայեանի.		2 ր. —
«Լծի տակ» Ի. Վազօվի. .		— 80 կ.

Նաեւ «ազգային գործիչների» շատ տեսակ պօստ կարտեր, որոնք պատրաստված են արտասահմանում (Իտալիայից), տ. Միքայէլ Նալբանդեանը զանազան դերերում, «Էմիլ Դիլօն», «Հայ դիւցազնուհիք» եւ այլն եւ այլն հատը 5 կ., 100 հատը 3 ր. 50 կ., 1000 հատը 30 ր. եւ այլն, հայերէն զանազան գրքեր եւ պատկերներ։
Դիմել՝ Баку Оганнесу Газанчіану. 3—3

„Գուտտէնբէրգ գրավաճառանոցում վաճառվում են“
հետեւեալ նոր հրատարակութիւնները
«Շարականք Հայ. ս. եկեղեցւոյ», աշխարհաբարի վերածեց Եր. Անդրէասեան, 50 կ.։
«Սիրոյ Միզքերը», Մանտեգացցա, Թարգմ. Եր. քահ. Նալբանդեան, 10 կ.։
«Հին օրեր ու այդ օրերուն հայ մեծատունները 1550—1870», գրեց Յ. Գ. 40 կ.։
«Այվազեան Յով. Ծովանկարիչ», (50 ամ. գործ.), 10 կ.։
«Յիշատակ Միքայէլ Փորթուգալ փաշայի», 10 կ.։
«Ալէլուիա իննեակ իմաստասիրական», Յ. Գ. Մ. 50 կ.։
«Երգեր, առակներ, հանելուկներ, թերահաւատութիւններ» Խոտրջրոյ, հաւաքեց գաւառացի 50 կ.։
«Մայրական սէր կամ ձմեռուան բժգախտ գիշեր», 50 կ.։
«Ծրագիր կենաց», աշխատ. Սեր. վարդ. Սամուէլեանի, 50 կ.։
«Նիկօմիդէս», ողբերգ. 5 արար. Գօռնէյլի թարգմ., 40 կ.։
«Գերեզմանատանը», Թարգմ. Ղ. Կ. 3 կ.։
«Արագայիդաշտում», Վ. Փափազեանի, 4 կ.։
«Երեխաները», Ա. Ահարոնեանի, 2 կ.։
Լոյս տեսաւ «Գուտտէնբէրգի» ռուսերէն եւ հայերէն ընդարձակ գրացուցակ առանձին-առանձին. ցանկացողներին ուղարկվում է ձրի։ Գումարով գնողներին անում ենք բաւարար զեղջ։ Գրախանութը ձեռք է բերում ամեն հայերէն նոր լոյս տեսած գրքերը։
Դիմել՝ Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“ (Дворцовая), Г. Галустяну. 1—2

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ
Ընկերութեան **ԳՐԱՄՄՕՖՕՆ** Ռուսաստանում
Թիֆլիս, Գօլովինսկի պրօսպէկտ, Արծրունու տուն № 7.
Հասցէն հեռագրով Թիֆլիս
ԳՐԱՄՄՕԿՕՄՊԱՆԻԱ.
Հեռախօս № 69.

ՇԱՏ ՏԵՍԱԿ՝ ամենակատարելագործված սալօնական եւ կօնցերտային գրամմօֆօններ։
Մեծ քանակութեամբ՝ անշշուկ պլաստինկաների յայտնի եւ նշանաւոր երգիչների, ինչպէս են.—ռուսաց, վրաց, հայոց, թուրքական, պարսկական, տաճկական, լեհական, ֆրանսիական, անգլիական, իտալական, գերմանական եւ ուրիշները։
ՊԼԱՍՏԻՆԿԱՆԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼԻՍ խնդրում ենք ուշադրութիւն դարձնէք մեր ֆաբրիկայի դրօշմին «Գ Ր Ո Ղ Հ Ր Ե Շ Տ Ա Կ» առանց մեր դրօշմի ընդունել՝ ինչպէս կեղծված։
Պահեստում կայ արհեստանոց, որտեղ հարկաւոր եղած ժամանակ կարելի է նորոգել փչացած ապարատները։ Գրամաֆօնի ուղիղ բանելու համար տրվում է երաշխաւորական թերթ 3 տարի ժամանակով։
Ուղարկելէք ապրանքների արկղը եւ այլ ծախսը գնողների հաշւին։
ՈՒՂԱՐԿԵԼԸ ապարատների երկաթուղու բոլոր կայարանները, եւրօպական Ռուսաստանի սահմաններում (ամառը ի հաշիւ առած ջրային ճանապարհների նաւահանգիստները) կատարվում է պահեստի հաշւին։
Պօստով ուղարկած ապրանքների ծախսը, պահեստը ընդունում է իրան հաշւին կէսը։
Ածած պլաստինկաները միայն մեր բաց թողած դրօշմով «Գրող-հրեշտակ» յետ է ընդունվում ներքոյ յիշեալ գներով.

Փոքր սովորական » էկստրայ	հատը — 50 կօպ.	Մեծ սովորական » էկստրայ	հատը 1 ռ. 00 կօպ.
Գիգանտ սովորական » էկստրայ	հատը 1 ռ. 30 կօպ.	Տամանիօ	» 1 » — »

Կիրակի օրերը խանութը փակ է. հասարակ օրերը բաց 8½ առաւ. մինչեւ ժամի 9-ը երեկոյեան։
Պահանջեցէք պատկերազարդ պրէյսկուրանտները։
Գումարով գնողներին ուղարկվում է Օպէօվի պրէյսկուրանտները պահանջելուն պէս։—Պահանջեցէք լիակատար լիբրետտօ գրամմօֆօնի համար, գինը 1 ր. 50 կ.։ 32—50

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 27-го апрѣля 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Типографія «ГЕРМЕСЪ» С. Назарянцъ, Мих. пр. № 81